

SLÍBIL JSEM, ŽE SE VRÁTÍM

Felix Kolmer (*1922)

Dvaadvacáté narozeniny oslavil židovský mladík Felix Kolmer jako vězeň v Terezíně. Patřil tehdy k odbojovému hnutí a dostal za úkol najít únikovou cestu za hradby Ghetta Theresienstadt. Povedlo se mu to: „Věděli jsme, že pod Terezínem existuje celý systém chodeb, vybudovaný současně se stavbou pevnosti v roce 1780. [...] Asi po půl roce hledání jsem chodbu našel. Chtěli jsme ten východ použít, kdyby nás esesmani začali střílet.“ Kolmer z ghetta neutekl, mimo jiné kvůli ohledům na ostatní: „Dal jsem slib, že zjistím, kde východ je, a když bude potřeba, zavedu tam prchající vězně.“

Felix Kolmer se narodil 3. května 1922 v židovské rodině v Praze na Vinohradech. Jeho otec (někdejší italský legionář) byl elektroinženýr, pracoval ve firmě Eta, později si otevřel vlastní obchod s elektrotechnikou; zemřel, když bylo Felixovi deset let, takže obchod musela paní Kolmerová za čas zavřít. Felix měl v té době poručníka – strýce žijícího v Rakousku. Prázdniny a Vánoce proto obvykle trávil ve Vídni či v Alpách. Po anšlusu jeho příbuzní z Rakouska uprchli do USA.

Následná nacistická okupace Československa (v březnu 1939) změnila celý Felixův život. Nejdřív Kolmerovi přišli v důsledku antisemitských nařízení o byt a museli se přestěhovat k babičce, z Vinohrad na Staré Město. Felix byl vášnivý skaut, ale nacisté skauting zakázali. Vychodil reálku, v červnu 1940 odmaturoval, ale protože Židé od září 1940 nesměli (vedle řady jiných perzekucí) studovat, nastoupil do učení k truhláři. Od září následujícího roku musel nosit žlutou hvězdu, rodinu připravily protektorátní úřady o zbývající majetek a někteří kamarádi přestali Felixe na ulici zdravít.

V listopadu 1941 nacisté vytvořili z vojenské pevnosti Terezín ghetto. Mělo několik funkcí: ukázkové ghetto k propagandistickým účelům, starobní ghetto a koncentrační tábor. V Terezíně byli soustředěni Židé z protektorátu Čechy a Morava, z Německa, Rakouska a dalších zemí, z ghetta odjížděly transporty dál na východ, především do vyhlazovacích táborů Osvětim a Treblinka. Felix Kolmer byl do Terezína deportován 24. listopadu 1941 vůbec prvním transportem jako člen takzvaného Aufbaukommando neboli „komanda výstavby“: „Tvořilo je 342 mladých kluků mezi osmnácti a dvaadvaceti lety. A někteří starší, kteří byli vysláni, aby ustavili židovské vedení. My, mladí, jsme téměř všichni uměli nějaké řemeslo [...]. Dostali jsme povolávací lístky od pražské židovské obce, že se máme dostavit v pět hodin ráno na dnešní Masarykovo nádraží, shromáždili jsme se tam, každý měl ruksak

a jídlo na tři dny, jak nám bylo předepsáno. Nevěděli jsme, kam pojedeme, mysleli jsme, že na pár dní na nějakou práci a že se pak vrátíme do Prahy.“

V Terezíně dostali mladíci včetně Felixe za úkol připravit ghetto na příchod transportů – dělali nejrůznější práce, především upravovali velké budovy, původně kasárna. Za čas se Felix dostal do oddílu, který rozvážel po ghettu potraviny z centrálního skladu do kuchyní. Dvakrát týdně byl eskortován do nedaleké terezínské Malé pevnosti (tehdy věznice gestapa), kde pracoval jako truhlář a tesař: *„Celý den stál vedle mě esesák a hlídal, abych nepřišel do styku s vězni. Ale mně stačilo to, co jsem viděl. Nelidské týrání. Viděl jsem Židy s přeraženými rukama, které esesáci bičem nutili pracovat. To samozřejmě nešlo, čili bičování pokračovalo, až toho člověka ubili.“* V prosinci 1941 byly do Terezína deportovány Felixova babička a maminka, která však během dvou dnů zemřela na encefalitidu. Členové prvního pracovního transportu měli možnost zapsat si do osobní karty blízké osoby, které byly dočasně chráněny před transportem na Východ. Felix tam kromě maminky a babičky zapsal též dívku Lianu Forgáčovou, kterou znal od čtyř let (a s níž se nakonec 14. června 1944 v ghettu oženil), a také její matku. Liana i díky tomu přežila, zůstali spolu celý život.

Jak už řečeno, Felix Kolmer se v ghettu připojil k jedné z odbojových organizací. Odboj v Terezíně měl specifickou podobu, odpovídající těžkým podmínkám: tvořilo jej několik skupin (sionisté, komunisté), které se například snažily sbírat pravdivé informace o vývoji války, šířit je mezi vězni a pomáhat bezprostředně ohroženým lidem. Ačkoli členové odboje neměli téměř žádné zbraně, připravovali se například na možnost povstání, jež mělo vypuknout v případě, kdyby se nacisté pokusili celé ghetto vyvraždit a zrušit. Přítel, člen odboje, požádal v roce 1944 Kolmera, aby se pokusil najít únikovou cestu: *„Vysvětlil mi, že má pro mě tajný úkol, a já jsem na to kývnul. [...] Ten kamarád byl vedoucím naší trojčlenné skupinky – v takových malých skupinkách jsme byli organizováni, abychom o dalších lidech nevěděli, aby z nás Němci eventuálně nemohli nic vytlouct, kdyby nás chytili.“* Když Felix cestu z ghetta našel, dvakrát ji použil a tajně vyšel za hradby – vždy se ale vrátil, věděl, že cesta, o níž nikdo jiný neví, má v případě nutnosti sloužit všem potřebným.

Na podzim 1944 byly z Terezína vypravěny poslední velké transporty do vyhlazovacího tábora Auschwitz-Birkenau (Osvětim-Březinka), v jednom z nich odjel 16. října mezi tisíci pěti sty dalšími nešťastníky i Felix Kolmer. Řízením osudu se nedostal mezi ty, kdo byli vzápětí zavražděni v plynových komorách, nýbrž do skupiny lidí určených dočasně na práci: *„Příjezd si dobře pamatuji. Začínalo se rozednívat. Na rampě se pohybovali lidé v trestaneckých šatech. Tehdy jsme poprvé viděli takové trestanecké šaty. [...] Jeden člověk ke mně přistoupil a řekl mi: ‚Odtud není úniku. Odtud můžeš uniknout jedině támhle tím komínem.‘ Myslel jsem si, že nemá všech pět pohromadě. Nechápal jsem, kde jsem. Mozek to vůbec nebral. Potom jsem viděl, že na jednu stranu jdou v pětistupech děti a staří lidé.*

To byli už lidé nad čtyřicet dva let. A to jsem pochopil, že ti jdou zřejmě na smrt. Ale plynové komory, to mi ještě nic neříkalo.“

Felix Kolmer vzpomíná, že nad vyhlazovacím táborem Auschwitz-Birkenau bylo „v noci světlo jako ve dne, od plamenů šlehajících z pěti krematorií. Po celém táboře byla taková nasládlá vůně, nebo lépe řečeno smrad. Smrad pálících se lidských těl. [...] Tam jsme měli jedinou myšlenku. Abychom přežili příští minutu, příští hodinu, možná příští den. A snad, při velkém štěstí týden. Ale dál jsme myslet nemohli.“ Kolmerovi prý snad pomohla zkušenost ze skautingu, schopnost a zvyk se o sebe postarat a taky nemyslet jen na sebe. Především měl však velké a stejně jako u dalších přeživších nevysvětlitelné štěstí. Vybrali ho do komanda vězňů, určeného k těžké práci v sirných dolech, a když byli jednoho dne v noci členové komanda nahnáni k nástupu na příjezdovou vlakovou rampu, uviděl Kolmer bývalé spoluvězně z Terezína čekající na transport. Podařilo se mu k nim přeběhnout – a nikdo si ho nevšiml.

Unikl tak do pracovního tábora Friedland (pobočka KC Gross Rosen), kde byla o něco větší naděje na přežití. Lidé ovšem i tam umírali a Kolmer vzpomíná, že trpěl takovým hladem, že spolu s ostatními jedl i vnitřnosti mrtvých koní vyhrabaných ze země. Počátkem května rozstřílela blížící se Rudá armáda elektrárnu, která dodávala do tábora proud. Když zhasla světla, uteklo zhruba dvě stě (z celkových šesti set) vězňů přes plot, mezi nimi i Felix. Dostali se k sovětské armádě a poté na české území. Při bojích o nádraží v Chocni Felix Kolmer ještě na poslední chvíli málem přišel o život. Dostal se pak do Prahy, kde se šťastně shledal s manželkou, která se vrátila z Terezína.

Pod vlivem svého otce se Felix Kolmer odmala zajímal o elektrotechniku, od dětství se chtěl stát elektroinženýrem. Po válce tedy začal navštěvovat odborné kurzy a nakonec nastoupil na elektrotechnickou a strojní fakultu. Absolvoval v devětačtyřicátém a dostal práci ve Výzkumném ústavu zvukové, obrazové a reprodukční techniky. Stal se z něj vědec, od roku 1962 působil ve výzkumu a přednášel fyziku a akustiku na elektrotechnické fakultě. Roku 1982 získal profesuru a nastoupil na Filmovou akademii múzických umění, kde přednášel až do vysokého stáří. Stal se světovou kapacitou v oboru akustiky.

Autor textu Adam Drda